

oamenii bătrâni din partea locului. Bănuim că, nu mult după zugrăvirea ei, se va fi socotit că ea *profanează* sfântul locaş şi se va fi hotărît să fie acoperită cu spoială de var, rămânând numai pitoreştile portrete de ctitori din interiorul bisericii.

Valoarea documentară a portretelor de ctitori din vechile noastre biserici nu a scăpat cercetătorilor. Până în prezent însă ele au fost studiate mai mult în legătură cu datele biografice sau genealogice ce cuprind. Socotim că ar fi de folos ca şi anumite aspecte sociale sau economice ale lor să fie scoase în evidenţă.

RADU CREŢEANU

MĂNĂSTIRI NEÎNCHINATE

Închinarea mănăstirilor către aşezămintele mănăstireşti dinafara ţărilor romîne a luat cu vremea o atît de mare extensiune încît prea puţine mănăstiri au rămas neînchinate. Regulamentul Organic pentru Ţara Romînească, la anexa I, cap. VIII, ne dă lista mănăstirilor ce nu fuseseră închinate, împărţind aceste locaşuri în patru categorii după importanţă. Iată tabelul despre care este vorba :

Starea întâi : Tismana, Bistriţa şi Cozia ;

Starea a doua : Horezul, Dealul, Motru şi Cîmpulung ;

Starea a treia : Glavaciocul, Sadova, Brîncovenii, Viersul, Snagovul şi Mărcuţa ;

Starea a patra : Rîncăciou, Strehaia, Arnota şi Govora.

S-ar mai cuveni să adăugăm cîteva schituri şi mănăstiri mai mici precum Stănişoara, Trivalea, Săcuenii, Turnul, Cotmeana şi Seaca, considerate ca mitocuri ale celor de mai sus. Încolo, numărul mare al mănăstirilor din Ţara Romînească, netrecute în tabel, se bucurau de extrateritorialitate şi de un regim care le scotea de sub jurisdicţia statului muntean şi din bugetul ţării, ele administrîndu-şi veniturile provenite din moşii fără nici un control din partea Logofetei Treburilor Bisericeşti.

Mănăstirile Snagovul şi Mărginenii sînt menţionate de Regulament într-un articol special ca temniţe pentru cei osîndiţi de judecătorile criminale, iar schiturile Răteşti şi Ostrovul ca locuri de surghiun pentru femei.

T. E.

CUTREMURUL DIN 31 MAI 1738 ŞI PAGUBELE HUREZULUI

Cu numai cîteva zile înainte încălcării, cu păgubitoare urmări, a haiducilor căpitănului Duca, ctitoria brîncovenească de la Hurez¹ avea să sufere de pe urma unui cutremur care a produs o serie de avarii clădirilor mănăstirii şi acareturilor sale. Faptul s-a petrecut în al patrulea an al igumeniei lui Dionisie II Bălăcescu, care a stăreţit, cu întreruperi, între 1735 — 1781.

Întinderea stricăciunilor pricinuite de cataclismul amintit ne-o arată următoarea însemnare pe ultima filă dintr-un exemplar, din biblioteca, bogată cîndva, a mănăstirii,

¹ Despre mănăstirea Hurez şi schiturile sale vezi studiile publicate de Al. Lăpădatu, I. Vulcan, I. D. Trajanescu, N. Ghika-Budeşti şi V. Drăghiceanu, în „Buletinul Comisiei monumentelor istorice”, anii 1—III (1908—1910), 8 (1915), 19 (1926) şi 29 (1936), N. Iorga, *Hirtii din arhiva mănăstirii Hurezului*, Buc., 1907, p. I—XLV şi 1—183 (*Studii şi documente*

cu privire la istoria romînilor, vol. XIV) şi I. Ionaşcu, *Contribuţii la istoricul mănăstirii Hurez*, Craiova, 1935 (extras din „Arhivele Olteniei”, Craiova, 14 (1935) nr. (79—82). Bibliografie, în studiul citat al lui I. Ionaşcu şi la Ion Donat, *Fundaţiile religioase ale Olteniei*, partea I : *Mănăstiri şi schiluri*, Craiova, 1937, p. 53—54.

din *Orînduiala slujbei în 21 a lui Mai, la ziua Sfinților slăviți și de asemenea cu ap <o> - stolii, mari împ <ă>r <a> și Constantin și Elena, Snagov, 1696 :*

„La anul 1738, mai 31 d<ni>, s-au făcut cutremur foarte mare, cît s-au croit turla bisericii paraclisului de aici din Hurez, pe trei locuri, și au căzut crucile acestuiaș paraclis și au crăpat amvonul, și bolta șandramalii de la vale. Încă și sfînta biserică cea mare i s-au croit turla cea mare și amvonul cel mic dinainte și s-au surpat coșurile tuturor chiliilor la vîrfu, și s-au mișcat foșoarele.

Acest groaznic cutremur s-au făcut miercuri la amiazi. Iar noi, cîți eram în mănăstire, de multă frică am ameuțit, cugetînd fieștecare de greșalele sale a da răspuns la dreptul judecătoriu domnul nostru Is. Hs. și gîndind că au sosit sfîrșitul?”

Însemnarea, notată cu o scrisoare limpede și cursivă de cărturar, alta decît aceea a troparului—romînesc—al sfinților Constantin și Elena, scris pe interiorul copertei a doua, ne dă următoarele informații, interesînd istoricul frumosului monument brîncovenesc :

1. Miercuri 31 mai/11 iunie 1738 — la amiazi, în regiunea Hurezului, a avut loc un cutremur de pămînt, destul de puternic, judecînd după pagube și după impresia produsă asupra viețuitorilor mănăstirii.

2. Biserica mănăstirii suferi stricăciuni la turla cea mare „croită” (= crăpată)¹ și la amvonul² cel mic dinainte, probabil, de asemenea crăpat.

3. Paraclisul mănăstirii fu avariat la boltă, crăpată în trei locuri. Căzura de asemenea, crucile (în 1909 I. D. Trajanescu aflase numai una, pe turlă) și se crăpă amvonul (informația din însemnare trebuie desigur raportată la paraclis, nu la „șandramalele” din vale; avea însă paraclisul amvon, sau este vorba de un alt înțeles — pridvor sau timpilă — al cuvîntului?).

4. Șandramalelor din vale (acareturile mănăstirii pe locul de mai tîrziu al grajdurilor și chiliilor de la intrare, în prima incintă), le crăpă bolta.

5. Tuturor chiliilor le căzură vîrfurile coșurilor.

6. Foșoarele suferiră numai zguduituri fără avarii vizibile. Prin foșoare trebuie să înțelegem numai pe cele trei de la casele domnești și chiliile (așa-numitele foșoare „domnesc”, al lui Ioanichie și „călugăresc”); celelalte două foșoare de pe latura stăreției au fost clădite ulterior (al lui Dionisie Bălăcescu la 1753; al lui Hrisant arhimandritul către mijlocul secolului următor).

Construcția solidă a mănăstirii a îngăduit trecerea cu bine peste un cutremur destul de violent pe cît se pare; din documentele publicate nu reiese că în 1738 s-ar fi făcut reparații capitale la Hurez. De vor fi fost, ele s-au unit cu acelea de pe urma pustiirilor săvîrșite la 8 iunie de oamenii căpitanului Duca, cu care prilej au fost arse și acoperișurile unor acareturi ale mănăstirii („casele mănăstirii den afară”³, probabil „șandramalele” avariate și de cutremur).

Reparațiile mai mari de la 1872 (Pomerantz) și după 1908 — 1909 (Comisia monumentelor istorice) vor fi îndepărtat urmele avariilor de la 1738, vrednice de cunoscut, totuși pentru istoricul așezării de la Hurezi⁴.

V. GÎNDEA

¹ Pentru acest înțeles al verbului „a croi” în aceleași expresii („zidul s-a croit”) vezi *Dicționarul limbii romîne*, t. I, partea a 2-a, Buc., 1940, p. 918.

² Vezi *infra*.

³ N. Iorga, *op. cit.*, doc. LI, p. 57.

⁴ Gr. Ștefănescu, *Cutremurele de pămînt din Romînia în timp de 1391 de ani, de la anul 455 pînă la 1874*, în „Anal. Acad. Rom.”, Mem. secț. șt. seria a II-a, 24 (1901—1902), p. 1—34 nu amintește despre cutremurul din 31 mai/11 iunie 1738. Cataclismul, violent resimțit pe o arie largă (Moldova, Muntenia, Transilvania), a fost însă înregistrat, pentru Transilvania, de analele maghiare: „Anno 1738/ Die 11 Junii intra 11 et 12 matulinam ingens terrae motus fuit, similis nunquam recordar, ita, ut nec in cubiculis subsistere audebamus, fugiebamus unus post alterum ex cubiculis, ingenti enim cum magitu veniebat, homines in patulo

cadebant, muri et fornices findebantur, campanae sonum dederunt, plurima aedificia, templa, castella, ruinauit Vezi Közli Kazinczy Gabór, *Opere*, publicate de Apor Péter, Pesta, 1863, p. 202—203 (*Monumenta Hungariae Historica. Magyar Történelmi Emlékek*, XI), precum și cele cîteva versuri din epocă A Komáromi Föld-Indulésról. *Történet 1763*, publicate de Baróti Szabó Dávid, *Kölleményes munkái*, Kassa, 1789, p. 318. Pagubele produse în alte regiuni ale țării: la Iași, dărîmarea a 11 biserici de mănăstiri, 15 case, 15 turnuri, o clopotniță și turnul Golia; la București au fost dărîmate mai multe case. La Sibiu, Brașov, sf. Gheorghe, pe Valea Buzăului, cutremurul a fost, de asemenea, violent resimțit (Informații comunicate de prof. Florinescu, de la Observatorul Astronomic din București).